

Plenum

Torsdag 14.12.2023 kl. 9.59—0.27

5. Regeringens skrivelse till Riksdagen med anledning av Ålands lagtings initiativ som innehåller ett förslag till lag om ändring av vallagen

Övrigt ärende Ö 3/2023 rd

Lagmotion LM 5/2023 rd

Utskottets betänkande GrUB 2/2023 rd

Första behandlingen

Förste vice talman Paula Risikko: Ärende 5 på dagordningen presenteras för första behandling. Till grund för behandlingen ligger grundlagsutskottets betänkande GrUB 2/2023 rd. Utskottet föreslår att lagförslaget förkastas. — Allmän debatt, ledamot Vestman.

Debatt

20.06 **Heikki Vestman kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esittelen perustuslakivaliokunnan mietinnön. Mietintö koskee siis Ahvenanmaan maakuntapäivien aloitetta vaalilain muuttamiseksi. Valiokunta ehdottaa, että aloitteeseen sisältyvä lakiehdotus samoin kuin samassa yhteydessä käsitelty lakialoite hylätään. Valiokunnan mietintöön sisältyy vastalause.

Aloitteessa ehdotetaan vaalilakia muutettavaksi siten, että Euroopan parlamentin vaaleissa olisi kaksi vaalipiiriä. Ahvenanmaan maakunta olisi ehdotuksen mukaan yhtenä vaalipiirinä ja muu maa toisena vaalipiirinä. Kyseessä on siis Ahvenanmaan maakuntapäivien tekemä aloite valtakunnan lain muuttamiseksi. Maakuntapäivillä on tällainen aloiteoikeus Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan. Asiallisesti samantyyppinen Ahvenanmaan maakunnan edustusta Euroopan parlamentissa koskeva aloite on ollut eduskunnassa käsiteltyä myös vuoden 2006 valtiopäivillä. Myös vuonna 2018 eduskunnalle annettiin vastaavan kaltainen aloite, mutta se raukesi keväällä 2019 vaalikauden vaihtuessa.

Perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään aikaisempaan käytäntöönsä viitaten pitävänä Ahvenanmaan erityisaseman kannalta ymmärrettävänä Ahvenanmaan maakuntapäivien aloitetta vaalilain muuttamisesta. Valiokunnan mukaan, vaikka onkin syytä ottaa huomioon Ahvenanmaan osittainen oma oikeusjärjestys, ehdotus Ahvenanmaan maakunnan edustajapaikasta Euroopan parlamentissa sopii huonosti suhteellisen vaalitavan vaatimukseen ja yhtäläisen äänioikeuden periaatteeseen, eivätkä valtiosääntöiset näkökohdat siten tältä osin puolla Suomen jakamista kahteen vaalipiiriin Euroopan parlamentin vaaleissa. Lisäksi valiokunta toteaa aikaisempaa vastaavasti, että kokonaisuutena arvioiden kysymys Ahvenanmaan edustuksesta Euroopan parlamentissa on viime kädessä poliittista ratkaisua edellyttävä asia. Siten kokonaisarvion perusteella valiokunta ehdottaa maakuntapäivien aloitteeseen ja lakialoitteeseen sisältyvien lakiehdotusten hylkäämistä.

Punkt i protokollet PR 73/2023 rd

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä Ahvenanmaan maakunnan vaikutusmahdollisuuksia EU-asioiden käsittelyssä. Valiokunta korostaa sen merkitystä, että esimerkiksi Ahvenanmaan itsehallintolain sääntely Ahvenanmaan maakunnan osallistumisesta EU-asioiden käsittelyyn on toimivaa myös käytännössä. Valiokunta toistaa kantansa siitä, että Ahvenanmaan maakunnalle on annettava mahdollisuus esittää kantansa mahdollisimman varhaisessa valmisteluvaiheessa ja valmistelussa tulee kiinnittää huomiota siihen, että maakunta on yksikielisesti ruotsinkielinen.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia esittelystä. — Edustaja Löfström.

20.10 Mats Löfström r: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että käsittelyn pohjaksi otetaan maakuntapäivien aloitteeseen M 3/2023 valtiopäiviltä sisältyvä lakiehdotus.

Ärade fru talman! Argumentet att det autonoma Ålands låga befolkningstal på drygt 30 000 invånare skulle utgöra det tunga motivet för att autonomin inte genom nationell lagstiftning ska kunna vara representerad i Europaparlamentet är i grunden felaktigt. Argumentet visar en ovilja att acceptera och respektera den åländska autonomins särskilda och starka konstitutionella ställning, som är internationellt förankrad.

Belgien är ett bra exempel på att det är fullt möjligt att skapa representation för autonoma regioner med samma relativa befolkning som Åland. Där har landets tyskspråkiga region med drygt 0,6 procent av Belgiens befolkning givits direkt representation i Europaparlamentet. Regionen utgör en egen valkrets i Belgien då landet väljer sina representanter till Europaparlamentet. Åland har knappt 0,6 procent av Finlands befolkning och har överfört exklusiv beslutandemakt till Europeiska unionen.

Danmark är ett annat bra exempel. Då Danmark blev en del av Europeiska gemenskapen år 1979 beslöt självstyrda Färöarna att inte ansluta sig som övriga Danmark. Självstyrda Grönland anslöts däremot och kompenserades genom ett öronmärkt mandat av Danmarks 15 dåvarande platser i Europaparlamentet. Mandatet säkerställdes genom att Grönland utgjorde en egen valkrets när Danmark valde sina representanter.

Ärade talman! Mandatfördelningen på europeisk nivå skapar också skillnader mellan hur många som representeras per mandat i Europaparlamentet. Malta, med en befolkning på drygt en halv miljon invånare, har sex mandat i Europaparlamentet medan Tyskland med en befolkning på drygt 84 miljoner invånare har 96 mandat. Det här gör att varje tyskt mandat representerar cirka 879 000 tyskar, alltså mer än hela Maltas totala befolkning. En ledamot från Malta representerar i sin tur i Europaparlamentet i genomsnitt 90 000 malteser. Med andra ord representerar en tysk medlem av Europaparlamentet nästan tio gånger fler medborgare än en maltesisk medlem, utan att det skulle göra valet odemokratiskt eller frångå principen om lika rösträtt. Det här bedöms också på europeisk nivå följa principen om ett proportionerligt valsystem.

Anledningen till att bland annat Malta, Luxemburg och Cypern men också Finland har en större representation än vårt befolkningsunderlag proportionerligt skulle ge rätt till har att göra med att det finns andra principer som vägs in, exempelvis för att säkerställa en tillräcklig representation och pluralism från medlemsländerna i parlamentet.

Som framkommer i justitieministeriets utlåtande till grundlagsutskottet i detta ärende representerar en finländsk Europaparlamentariker cirka 372 000 finländare, i jämförelse med 879 000 tyskar per mandat i Europaparlamentet. Finland har färre platser per capita än ex-

Punkt i protokollet PR 73/2023 rd

empelvis Estland, men fler än exempelvis Sverige, utan att Finland tyckt att det har varit problematiskt då frågan tidigare har diskuterats och beslutits på europeisk nivå.

Skulle ett helt rent proportionerligt valsysteem tillämpas på europeisk nivå skulle Finland ha åtta eller nio mandat i stället för de 15 mandat man väljer i det kommande valet. Det här visar att man accepterar att en absolut proportionalitet kan frångås ifall det finns vägande skäl för det, vilket det finns.

Dessa vägande och legitima skäl gäller också för varför Åland skulle ha en egen plats i Europaparlamentet. Tillsammans med exemplen från Belgien och Danmark, som gett autonoma regioner i storleksordning med Åland representation i parlamentet, samt Ålands internationella särställning och långt utvecklade självstyrelse, finns en god konstitutionell grund för att godkänna initiativet eller lagmotionen som skulle säkerställa att ett mandat från en egen åländsk valkrets väljs i nästa Europaparlamentsval.

Eftersom Finlands platser i Europaparlamentet ökar från 14 till 15 i kommande val, skulle antalet väljare per mandat i riket på det stora hela vara oförändrat i jämförelse med senaste val. Därför skulle ett åländskt mandat inte försämra rikspartiernas chanser till mandat i jämförelse med senaste val.

Arvoisa rouva puhemies! Väite siitä, että Ahvenanmaan itsehallintoalueen pieni asukasluvu, 30 000 ihmistä, olisi painava peruste sille, että itsehallintoalue ei voisi kansallisella lainsäädännöllä olla edustettuna Euroopan parlamentissa, on virheellinen.

Belgia on hyvä esimerkki siitä, että on täysin mahdollista luoda edustus Euroopan parlamentissa myös sellaisille itsehallintoalueille, joiden osuus väestöstä on samaa suuruusluokkaa kuin Ahvenanmaan. Siellä maan saksankieliselle alueelle, jonka osuus Belgian väestöstä on 0,6 prosenttia, on annettu suora edustus Euroopan parlamentissa. Alue on oma vaalipiirinsä Belgiassa maan valitessa edustajiaan Euroopan parlamenttiin. Ahvenanmaalaisten osuus Suomen väestöstä on vajaat 0,6 prosenttia, ja maakunta on siirtänyt yksinomaista päätösvaltaansa Euroopan unionille.

Tanska on toinen hyvä esimerkki. Kun Tanskasta tuli osa Euroopan yhteisöä vuonna 1979, Färsearten itsehallintoalue päätti olla liittymättä siihen muun Tanskan tavoin. Grönlanti sen sijaan liitettiin siihen, ja siitä hyvityksenä se sai yhden korvamerkityn paikan Tanskan silloisesta 15 paikasta Euroopan parlamentissa. Edustajanpaikka varmistettiin sillä, että Grönlanti muodosti oman vaalipiirinsä Tanskan valitessa euroedustajiaan.

Myös Euroopan tason paikkajako luo eroja siihen, kuinka montaa kansalaista yksi edustajanpaikka Euroopan parlamentissa edustaa. Maltalla, jonka väestömäärä on puoli miljoonaa, on kuusi edustajanpaikkaa Euroopan parlamentissa, kun taas Saksalla, jonka väestömäärä on yli 84 miljoonaa, on 96 edustajanpaikkaa. Näin ollen jokainen saksalainen edustajanpaikka edustaa noin miljoonaa saksalaista eli suurempaa määrää ihmisiä kuin Maltan koko väestö. Yksi maltalainen euroedustaja taas edustaa keskimäärin 90 000:ta maltalaista. Toisin sanoen Euroopan parlamentin saksalainen jäsen edustaa melkein kymmenkertaista ihmismäärää maltalaiseen jäseneseen verrattuna. Tämä ei silti tarkoita sitä, että edustajien valinta olisi epädemokraattista tai vastoin yhtäläisen äänioikeuden periaatteita. Tämän katsotaan myös Euroopan tasolla noudattavan suhteellisen vaalitavan periaatetta.

Koska Suomen edustajanpaikkojen määrä Euroopan parlamentissa kasvaa 14 paikasta 15 paikkaan tulevissa vaaleissa, äänestäjien määrä edustajanpaikkaa kohden säilyisi valtakunnassa suurin piirtein muuttumattomana viime vaaleihin verrattuna. Näin ollen Ahve-

Punkt i protokollet PR 73/2023 rd

nanmaan edustajanpaikka ei heikentäisi valtakunnan puolueiden mahdollisuuksia edustajanpaikkojen saamiseen vuoden 2019 vaaleihin verrattuna. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Ollikainen.

20.18 Mikko Ollikainen r: Ärade fru talman! Med hänvisning till ledamot Löfströms utförliga argumentation stöder jag det av honom lagda förslaget.

Arvoisa rouva puhemies! Tuen edustaja Löfströmin juuri esittämää ehdotusta.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitos. — Edustaja Diarra.

20.18 Fatim Diarra vihr: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Ymmärrän tätä ehdotusta, mutta samaan aikaan ajattelen, että tässä on vahvoja perusteita myös vastaan. Mutta samaan aikaan on pakko ajatella niin, että kyllä Suomen valtion on nähtävä suurempi vaiva siinä, millä tavalla Ahvenanmaan asioita käsitellään, ja varsinkin siinä, millä tavalla EU-asioita käsitellään ja miten Ahvenanmaa pääsee itse vaikuttamaan. Ahvenanmaa on kuitenkin itsehallintoalue ja myöskin saari, ja Ahvenanmaan kysymykset ovat ehkä meille täällä Helsingissä ja muualla Suomessa hieman kaukaisia, mutta aivan samalla tavalla ahvenanmaalaisten äänen tulisi kuulua siinä päätöksenteossa. Ja nytten, kun katsoo eduskunnan rytmii ja sitä, miten nopeasti varsinkin EU-asiat täällä eduskunnassakin käsitellään, voi myös kysyä, pystytäänkö edes me todellisesti vaikuttamaan kovinkaan väkevästi niihin asioihin. Herää kysymys siitä, millä tavalla sitten myöskään Ahvenanmaa pystyy vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Näen, että tässä meillä eduskuntana ja Suomen valtiona on erityinen tehtävä pyrkiä parantamaan sitä niin, että Ahvenanmaa pystyy vaikuttamaan paremmin omiin asioihinsa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Edustaja Vestman.

20.19 Heikki Vestman kok: Arvoisa puhemies! Edellä kollegat Löfström ja Diarra pitivät tasokkaat puheenvuorot tästä asiasta. Olen edustaja Diarran kanssa tismalleen samaa mieltä siitä, että valtioneuvoston tulee nähdä vaivaa sen eteen, että Ahvenanmaan vaikutusmahdollisuudet sitä koskeviin asioihin EU:ssa huolehditaan.

Kuten edustaja Löfström totesi, on todella niin, että Euroopan unionin jäsenmaissa on esimerkkejä siitä, että jäsenmaa on jaettu eri vaalipiireihin. Arvioitaessa kuitenkin kysymystä Suomen jakamisesta kahteen vaalipiiriin on asiaa arvioitava nimenomaan meidän kansallisen perustuslain näkökulmasta. Kuten valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoista käy ilmi, jos europarlamenttivaalien paikat jakaantuisivat Suomessa niin, että Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiristä valittaisiin yksi ja Manner-Suomen vaalipiiristä yhteensä 14 edustajaa Euroopan parlamenttiin, edustaisi Ahvenanmaalta valittu jäsen noin 27 000:ta kansalaista ja jokainen Manner-Suomesta valittu jäsen noin 372 000:ta kansalaista. Tässä on nimenomaan kysymys siitä, että Suomen perustuslaki sisältää ajatuksen ja vaatimuksen suhteellisuudesta vaaleissa. Nimenomaan Suomen valtiosääntöön liittyvät näkökohdat eivät siksi puolla Suomen jakamista kahteen vaalipiiriin.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitos. — Edustaja Löfström.

Punkt i protokollet PR 73/2023 rd

20.21 **Mats Löfström r:** Ärade fru talman! Åland har en långtgående självstyrelse och en unik särställning. Utmärkande och särskiljande för det åländska självstyrelsesystemet är bland annat följande grundläggande särdrag:

Självstyrelsesystemet baserar sig på beslut i Finlands riksdag i maj 1920 med erbjudande till Åland om vidsträckt självstyrelse, beslut i Nationernas förbunds råd i juni 1921 om Ålands statstillhörighet, säkerställandet av det svenska språket och kulturen samt öarnas demilitarisering och neutralisering, och sedan den från staten delegerade statliga lagstiftnings-, förvaltnings- och budgetmakten som enbart kan justeras genom likartade beslut i riksdag och lagting. Detta innebär att makten är delad mellan staten och självstyrelsen, och staten kan inte återta given statsmakt utan Ålands lagtings medgivande i kvalificerad ordning. Det här att lagstiftningsbehörigheten är exklusiv är ett otroligt starkt argument till varför just Åland behöver få också egen representation i Europaparlamentet. Det åländska partiväsendet är också helt fristående från det finländska partiväsendet.

EU-medlemskapets effekter syns i självstyrelsen på de områden där Åland har gett över behörighet till Europeiska unionen utan att kompenseras på samma sätt som Finlands riksdag och regering, vilket det här initiativet skulle rätta till.

Ärade talman! Detta initiativ skulle förstärka Ålands representation i Europaparlamentet. Det är också viktigt att förstärka Ålands inflytande i EU:s ministerråd. I Belgien och delvis i de federala staterna Tyskland och Österrike ges regionernas ministrar en roll i medlemsstaternas representation på rådsmöten. Exempelvis är det den autonoma regionen Flanderns fiskeriminister som företräder hela Belgien på ministerrådsmötena för fiskeri.

Regeringen bör besluta om hur Ålands självstyrelses representation i dessa sammanhang kan förbättras och organiseras på ett för självstyrelsen så hållbart och tillfredsställande sätt som möjligt när viktiga frågor inom ramen för åländsk behörighet är till behandling i ministerråden. Det finns exempel på när landskapsregeringens ministrar varit med, både med statsministern och andra ministrar, på ministerrådsmöten och konvent. Senast det var aktuellt var då den finländska jord- och skogsbruksministern Sari Essayah tog med landskapsregeringens minister till fiskeriministrarnas möte i Luxemburg i oktober 2023. Det här kan ses som en form av inofficiellt inflytande, som i brist på officiellt inflytande skulle kunna öka Ålands självstyrelses reella påverkningsmöjligheter. Tillsammans med att delta i beredningen av Finlands positioner samt höras av riksdagens stora utskott samt övriga utskott i riksdagen ska man säkerställa Ålands inflytande i den nationella beslutsprocessen så gott som möjligt. Åland, precis som ordförande Heikki Vestman var inne på, bör få möjlighet att yttra sig i ett så tidigt skede som möjligt, och det framkommer också i grundlagsutskottets betänkande. Dessutom måste beredningen beakta att landskapet är enspråkigt svenskt, något utskottet också betonar.

Ärade talman! En starkare systematik att ta med åländska ministrar till rådsmötena när för Åland viktiga frågor behandlas skulle vara en konkret möjlighet att stärka Åland också i ministerrådet inom ramen för EU-fördragen. Dessa lösningsmodeller passar bra ihop med regeringen Orpos regeringsprogram som slår fast att ”Ålands möjligheter att påverka i EU-ärenden tryggas i enlighet med självstyrelselagen för Åland och bilagan till EU-anslutningsakten”. I regeringarna Marins och Rinnes regeringsprogram fanns också följande skrivning: ”Ålands möjligheter att påverka i EU-ärenden ska säkerställas.”

Arvoisa rouva puhemies! Tämä aloite vahvistaisi Ahvenanmaan edustusta Euroopan parlamentissa. Ahvenanmaan vaikutusvallan vahvistaminen myös ministerineuvostossa on

Punkt i protokollet PR 73/2023 rd

tärkeää. Belgiassa ja osittain federalistisissa valtioissa Saksassa ja Itävallassa alueiden ministerit saavat aseman jäsenvaltioiden edustuksessa neuvoston istunnoissa. Esimerkiksi Flanderin itsehallintoalueen kalastusministeri edustaa koko Belgiaa kalastuksen ministerineuvoston kokouksessa.

Hallituksen tulisi selvittää, miten Ahvenanmaan itsehallinnon edustusta voidaan näissä yhteyksissä Ahvenanmaan toimivallan puitteissa parantaa maakunnan kannalta tärkeiden asioiden käsittelyssä ja miten edustus voidaan järjestää itsehallinnon kannalta mahdollisimman kestäväällä ja tyydyttävällä tavalla. Se, että ahvenanmaalaisia ministereitä otettaisiin mukaan ministerineuvostojen kokouksiin entistä systemaattisemmin silloin, kun niissä käsitellään Ahvenanmaalle tärkeitä kysymyksiä, olisi konkreettinen mahdollisuus vahvistaa Ahvenanmaata myös ministerineuvostossa EU-sopimusten puitteissa. Nämä ratkaisumallit sopivat yhteen Orpon hallituksen hallitusohjelman kanssa, jossa todetaan, että Ahvenanmaan vaikutusmahdollisuudet EU-asioissa turvataan Ahvenanmaan itsehallintolain ja EU:n liittymisasiakirjan lisäliitteen mukaisesti. Myös Sanna Marinin ja Antti Rinteen hallitusten hallitusohjelmassa oli seuraava kirjaus: ”Ahvenanmaan vaikutusmahdollisuudet EU-asioissa turvataan.” — Kiitos.

Riksdagen avslutade den allmänna debatten och avbröt behandlingen av ärendet.